

15. Коваль Р., Моренець В. Кіцера Омелян Омелянович (по-батькові вказано помилково, має бути «Олександрович»): «Подєбрэдський полк» армії УНР. Том 1. Київ, Істор. Клуб «Холодний Яр». В-во Український пріоритет. 2015. 374 с.

16. О.К. (Олександр Кіцера) На Лавочне-Сколе: Альманах «Січовий Стрілець». 1921, ч.3. С.6-7.

17. Odpis skrócony aktu urodzenia „Kicera Aleksander? Data urudzenia 5 lutego 1900. Urząd Stanu Cywilnego w Zagórz 19 list. 1984. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

18. Свідоцтво про смерть №043019 «Горбенка Дмитрия Лаврентьевича 13 апреля 1938 года от паралича сердца в местах заключения», видана Київським районним ЗАГС м.Харкова 25 жовтня 1957 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

19. Свідоцтво про смерть (відновлений запис) 1-ЯР №217036 «Кицера Александр Александрович 25 мая 1943 г года от туберкулеза легких в местах заключения», видана Сталінським районним бюро ЗАГС м.Кієва 25 травня 1961 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

20. Свідоцтво (повторне) про одруження Кіцери Олександра Олександровича і Вісліцької Валентини Євгенівни 28 травня 1931 року, видане обласним архівом Актів Громадянського Стану в Харкові 17 листопада 1960 року. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

21. Служинська З, Служинська О. Від родини до популяції. Львів, НТШ. 2008. 304 с.

22. Справка №155506 про те, що Горбенко Стефанія Олександрівна була засуджена «Особым Советанием Тройки НКВД СССР 10 декабря 1937 года за контрреволюционную деятельность», звільнена 29/IX 1943 року і скеровується в Чкаловський район Півню-Кавказької області. Ксерокопія, зберігається в особистому архіві автора.

23. Справка «военного прокурора Киевского военного округа» за підписом полковника юстиції Кузнецова про арешт «Горбенко Дмитрия Лаврентьевича» 23 лютого 1938 року, його смерть 13 квітня 1938 року і посмертну реабілітацію 25 січня 1959 року. Датована 16 січня 1959 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

24. Справка Військового Трибуналу Київського військового округу про перегляд справи Горбенко-Кіцери Стефанії Олександрівни 19 червня 1956 року і припинення справи проти неї, за підписом полковника юстиції Мазурова, датована 20 червня 1956 р. Оригінал, зберігається в особистому архіві автора.

25. Янків – Вітковська А. Уроки доброти Ірини Дмитрівни Горбенко: Горбенко І. Мамина зірка. Львів, «Камула». 2008. С.30-31.

УДК 94 (477)

ВПЛИВ РАДЯНСЬКОЇ ТОТАЛІТАРНОЇ СИСТЕМИ НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО ФУТБОЛУ: ДО ІСТОРІЇ ВЗАЄМИН ВАЛЕРІЯ ЛОБАНОВСЬКОГО І ВОЛОДИМИРА ЩЕРБИЦЬКОГО

Ігор Коляда,

*доктор історичних наук, професор кафедри методики навчання суспільних
дисциплін і гендерної освіти Національного педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова,*

Роман Хомич,

*магістрант Національного педагогічного
університету імені М. П. Драгоманова*

У статті вперше розглянуто історію взаємин між видатним українським футбольним функціонером Валерієм Лобановським і першим секретарем ЦК КПУ Володимиром Щербицьким. У дослідженні авторами акцентовано увагу на тому, що між ними встановилися ділові стосунки, в яких кожен виконував свою роль: перший – тренував команду, а другий – став її менеджером. Така взаємодія між ними мала позитивні наслідки не лише для розвитку футбольного клубу, а й для українського суспільства. Адже перемоги

отожнювалися світовою спільнотою не з Радянським Союзом, а Україною, сприяючи формуванню національної самоідентичності української нації.

Ключові слова: Валерій Лобановський, Володимир Щербицький, партійний діяч, «Динамо» Київ, футбольний функціонер.

The article considers for the first time the history of the relationship between the prominent Ukrainian football official Valery Lobanovsky and the first secretary of the Central Committee of the Communist Party Volodymyr Shcherbytsky. In the study, the author emphasizes that a business relationship was established between them, where everyone performed their functions: the first - coached the team, and the second - became its manager. Such interaction between them had positive consequences not only for the development of the football club, but also for the Ukrainian society. After all, the victories were identified by the world community not with the Soviet Union, but with Ukraine, thus demonstrating the uniqueness of the Ukrainian nation.

Keywords: Valery Lobanovsky, Volodymyr Shcherbytskyi, party leader, Dynamo Kyiv, football functionary.

Сучасні виклики, що постають перед українських суспільством, вимагають зміни парадигми наукових досліджень, які проводяться різними науково-дослідними установами нашої держави. Не є виключенням й сучасна історична наука, в якій відбувається зміна векторів наукових пошуків. Перед істориками стоїть одне головних завдань, яке покликане часом, а саме пошук тих історичних українських діячів, які стали консолідуючим чинником для української нації у розбудові власної держави. Саме до таких постатей цілком заслужено належить відомий український футболіст, а згодом один із найталановитіших тренерів світового футболу Валерій Васильович Лобановський. Тому дослідження різних аспектів його життя та професійної діяльності є важливим та назрілим завданням не лише для спортивної журналістики, а й історичної біографістики. Відповідною проблема дослідження та аналізу взаємостосунків між Валерієм Лобановським та Володимиром Щербицьким (першим секретарем ЦК КПУ) є актуальною і науково значимою та суспільно важливою темою для сучасного українського соціуму, який проходить процес декомунізації, перебуваючи в пошуку моральних авторитетів нації.

Мета наукової студії полягає у дослідженні взаємостосунків між видатним футбольним функціонером Валерієм Лобановським і першим секретарем ЦК КПУ Володимиром Щербицьким, з'ясувати вплив останнього на тренерську діяльність Валерія Васильовича Лобановського.

Деякі аспекти життя та діяльності відомого у світі українського футболіста та тренера Валерія Лобановського висвітлено у роботах таких дослідників та журналістів: Т. Бикова [2], А. Горбунов [3], А. Франков [5], С. Щербачов [6]; крім того, діяльність Володимира Щербицького розглянуто – у колективній монографії за редакцією Б. Патона [8] та дослідженні Інституту історії НАН України [7]. Разом з тим, можна констатувати, що у цих роботах лише частково розкрито історію їхніх взаємостосунків. Тому це і становить наукову новизну нашого дослідження.

Закінчивши у 29 років кар'єру футболіста, В. Лобановський розпочав тренерську діяльність у м. Дніпро, де він п'ять років тренував місцеву ФК «Дніпро». Разом з ним команда пробилася до союзної вищої ліги, і вже в перший сезон посіла почесне шосте місце, яке надавало право присвоювати всі гравцям звання майстрів спорту. Так почалося сходження В. Лобановського як тренера до найвищих своїх досягнень [1, с. 7]. Починаючи з жовтня 1973 р., він почав тренувати «Динамо» (Київ), й цього ж року команда стала срібним призером чемпіонату СРСР. Відразу в команді було запроваджено новий напрям розвитку тактики та стратегії футболу, розроблялася модель, яка увійде до світового футболу під поняттям «війзної моделі» командної гри. Крім того, у тренувальний процес інтегровано математичне моделювання фізичних навантажень на гравців [2]. У цей

же час, у травні 1972 р., першим секретарем ЦК КПУ, тобто фактичним керівником УРСР, став Володимир Щербицький, пристрасний уболівальник кнївського «Динамо», який регулярно відвідував матчі, знав внутрішню «кухню», найтонші нюанси гри, суддівства. Дружина В. Щербицького Рада Гавриїлівна Щербицька згадувала: «На стадіоні стояли рівні лавки, які трималися на якийсь цементній основі, і я не могла зрозуміти: приходимо додому, один раз, другий – дивлюся, а у чоловіка всі підбори зчесані. Переживав, курих, схоплювався... Володя без футболу не міг, і вже в Києві, навіть якщо дивився матчі вдома, все намагався записувати. Не тільки хто забив і коли, але і хто який дав пас, на якій хвилині – все це жакливо йому подобалося» [8, с. 385-386]. Як стверджує А. Горбунов, що як такого футбольного клубу, звичного для Західної Європи, а в новітні часи і на пострадянському просторі, не існувало, але «президент» – у нього фактично був – Володимир Щербицький. Причому на його думку, що це: «Президент ідеальний – розуміння суті спорту, невтручання в професійні футбольні справи, постійна допомога, фантастичне терпіння, найвища ступінь довіри до тренера, якого Щербицький вважав видатним спеціалістом» [3, с. 481]. Саме за підтримки В. Щербицького у кнївському клубі «Динамо» розпочалась «ера Валерія Лобановського», за період якої було зламано гегемонію московських клубів у радянському футболі, здобуто почесні міжнародні трофеї – двічі Кубок володарів кубків (1975, 1986 рр.) і Суперкубок УЄФА (1975 р.) [8, с. 386].

«Володимир Щербицький робив усе, – пригадує Л.Кравчук, тодішній керівник відділу агітації та пропаганди ЦК КПУ, – щоб на республіканському рівні «кнївських динамівців» та їхній тренер не мали жодних проблем. Проте, перший секретар ЦК КПУ вимагав, аби перед кожним матчем представники апарату ЦК КПУ відвідували команду. Хоча й не було нагальної потреби нагадувати футболістам - динамівцям, щоб вони добре грали. Але Володимир Васильович вважав, що такі зустрічі мобілізують динамівців, налаштовують на гру. Він був присутній практично на кожному домашньому матчі команди та часто спілкувався з В. Лобановським у своєму робочому кабінеті у будівлі ЦК КПУ. Як правило, тренер вирішував матеріальні та побутові проблеми футболістів – надання квартири або придбання автомобіля... А Щербицький обіцяв вирішити це питання. Щоправда, пам'ятаю й один епізод, коли перший секретар ЦК КПУ вимагав у тренера пояснень щодо визначення складу команд» [4].

В. Щербицький і В. Лобановський, як відмічають дослідники, ставилися один до одного з повагою. В. Щербицький поважав Валерія Васильовича, високо цінуючи його людські і професійні якості. Він ніколи не телефонував йому особисто. В.Лобановський, в свою чергу, завжди зберігаючи дистанцію, ніколи не звертався до В. Щербицького через голови тих, хто працював поряд з керівником республіки і в будь-який момент міг доповісти йому про те, що він просить про зустріч, які, варто зазначити, були рідкістю [3, с. 484]. На цих не «частих зустрічах» траплялися досить гострі дискусії щодо питань, пов'язаних з грою кнївського «Динамо». Як розповідає у своєму інтерв'ю перший президент України, який в той період очолював відділ агітації та пропаганди ЦК КПУ, Л. Кравчук, що: «Щербицький одного разу говорить: «Валерій Васильович, ну як це так, з «Дніпра» взяли людей, а вони лавку у вас протирають, мені телефонують, запитують, навіщо я обезголовив дніпропетровську команду» (прим. авт. мова йшла про О. Протасова та Г. Литовченка). Промовляє, жартуючи. Лобановський подивився на нього і відповідає: «Володимире Васильовичу, коли ви ведете політбюро, я вам даю поради?» Мені стало зле. Я адже його попереджав, просив вислухати, помовчати ... Ну думаю, зараз почнеться виверження. Щербицькому ніхто ж ніколи не заперечував, тим більше в такій формі! Але він несподівано замовк на цілу хвилину. Сидів, думав. А Лобановський продовжує: «За команду і за гру відповідаю я, а не ЦК. Мені вирішувати». Зрештою, Щербицький посміхнувся і видав: «Напевно, ти маєш рацію» [4].

У цілому ж «втручання» лідера республіки В. Щербицького у футбольні справи команди та тренерську діяльність В. Лобановського було пов'язано лише з вирішенням побутових проблем та матеріального стимулювання футболістів і тренера, за необхідності розв'язання питань кадрового комплектування команди (в часи СРСР, як стверджують дослідники історії футболу, жоден перехід футболіста з команди у іншу команду не відбувався без рішення компартійних органів, не менш ніж на рівні ЦК КПУ). У колективному дослідженні «Володимир Щербицький. Політичний портрет на фоні епохи», автори наводять життєве кредо, яким керувався очільника республіки у сфері спорту: «Люди, що приносять славу Україні (В.Щербицький ніколи не належав до українських націонал-комуністів і мав на увазі УРСР прим. авт.), повинні мати постійну підтримку з боку держави» [8, с. 386].

Отже, взаємостосунки між тренером київського «Динамо» В. Лобановським та компартійним керівником УРСР В. Щербицьким носили діловий характер. У цих ділових взаєминах кожен виконував свою роль: перший був досить успішним тренером-новатором, а другий став ефективним менеджером футбольної команди. Така взаємодія між ними мала позитивні наслідки не лише для розвитку українського спорту, зокрема футбольного клубу «Динамо» Кнів, який на середину 1970-х перетворився в один з найкращих футбольних колективів світу, а й для всього українського суспільства. Адже перемоги кнівського футбольного клубу, перш за все, ототожнювалися не з Радянським Союзом, а з Україною, сприяючи формуванню національної самоідентичності української нації.

Література

1. Алея зірок: золоті імена Київської політехніки / «Київський політехнік». № 27. 04.10.2018. С. 7.
2. Бикова Т. Лобановський Валерій Васильович / Т. Бикова // Енциклопедія історії України: Т. 6: Аа-Мі / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2009. 790 с.
3. Горбунов А. Лобановский. М.: Молодая гвардия, 2018. 599 с.
4. Кравчук Леонід. Інтерв'ю «Спорт-Експрес» [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.fcdynamo.kiev.ua/allnews/news/leonid_kravchuk_kogda_lobanovskiy_vozrazil_scherbitskomu_mne_stalo_plokho
5. Франков А. Футбол по-українски. Харьков: «Книжный клуб семейного досуга», 2006. 224 с.
6. Щербачов В. Лобановський. К.: Мистецтво, 1998. 112 с.
7. Щербицький Володимир Васильович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 10: Т-Я / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. К.: В-во «Наукова думка», 2013. 688 с.
8. Щербицький Володимир Васильович. Політичний портрет на фоні епохи / наук. кер. Б. Патон. Київ: Видавничий Дім «АДЕФ-Україна», 2018. 888 с.

УДК 321.64:629.73(477)-05 (082)

ТОТАЛІТАРИЗМ І АВІАЦІЯ: ЗЛАМАНІ ДОЛІ

Тетяна Курченко,

*кандидат історичних наук, доцент кафедри історії та документознавства
Національного авіаційного університету*

Висвітлено репресії тоталітарного режиму сталінської доби проти авіаторів України. З'ясовано втрати, що понесла авіаційна наука та практична авіація в 30-х роках ХХ століття.